

Список літератури: 1. Мушак А. Я. Комп'ютерне моделювання процесів дистанційного навчання в інтернет-технологіях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 01.05.02 «Математичне моделювання та обчислювальні методи» / А. Я. Мушак. – К., 2004. – 20 с. 2. Козлакова Г. Зміна діяльнісної парадигми викладача при дистанційному навчанні / Г. Козлакова // Вища освіта України. – 2003. – № 4. – С. 91–95. 3. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2005. – 224 с. 4. Положення про дистанційне навчання : наказ МОН України від 21 січ. 2004 р. № 40 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – Ст. 1078. 5. Положення про підготовку фахівців у вищих навчальних закладах МВС заочною та дистанційною формами навчання : наказ МВС України від 21 лип. 2008 р. № 346. 6. Про освіту : закон України від 23 трав. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451. 7. Про вищу освіту : закон України від 17 січ. 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. 8. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20. 9. Організація навчального процесу заочною формою навчання : практ. посіб. / за заг. ред. О. М. Головка. – Х., 2008. – 260 с. 10. Болотин И. Открытое образование. Дистанционное... / И. Болотин, А. Кирилюк // Высшее образование в России. – 2003. – № 3. – С. 75–81. 11. SHIPALEX. Мир новых возможностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shipalex.com/index.php/2009-06-17-13-12-03>. 12. Семенов И. Обучение через Интернет – это реально / И. Семенов // PC WEEKLY. – 2000. – № 43.

Надійшла до редакції 02.02.2010

УДК 378.147

Л. І. Каленіченко

Тьютор як новий вид викладача у системі вищої освіти

Досліджено досвід включення тьюторської діяльності до різних історичних контекстів університетської освіти. Проаналізовано поняття «тьютор», визначено роль, місце та функції тьютора у системі вищої освіти. Визначено характерні риси в діяльності тьютора у системі вищої освіти, специфіку діяльності тьютора у процесі дистанційного навчання.

Исследован опыт включения тьюторской деятельности в разные исторические контексты университетского образования. Проанализировано понятие «тьютор», определена роль, место и функции тьютора в системе высшего образования. Определены отличительные черты тьютора в системе высшего образования, специфика деятельности тьютора в процессе дистанционного образования.

Experience of including of tutor activity into different historical contexts of University education is researched. The notion «tutor» is analyzed; role, place and functions of tutor in the system of higher education are determined. Distinguishing features of tutor in the system of higher education, specific activity of a tutor in the process of distance learning are defined.

Сьогодні у світі дистанційне навчання розглядається як найефективніший засіб забезпечення безперервної освіти, шлях до її демократизації, гуманізації та варіативності. Роль дистанційного навчання в цілеспрямованій державній політиці України щодо інформатизації суспільства і реформування системи освіти відображено у Законі України «Про Національну програму інформатизації» [1].

Закон України «Про вищу освіту» також однією з форм навчання у вищих навчальних закладах визнає дистанційну освіту [2]. Дистанційне навчання неможливе без використання сучасних технологій, у зв'язку з цим даний процес усе частіше пов'язується з інноватикою. Необхідність звернення уваги на педагогічні інновації підкреслюється зміною мети навчання у вищих навчальних закладах, яка залежить від швидких темпів розвитку сучасного суспільства. Тому однією з важливих інноваційних гілок в освіті є поява в процесі навчання не викладача, а тьютора. Тьютор і викладач – суб'єкти навчального процесу, але ролі в них протилежні [3]. Хоча це не заважає тьютору і вчителю займати взаємодоповнюючі позиції в цілісній побудові освіти.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблеми дистанційної освіти сьогодні досліджують здебільшого фахівці технічних спеціальностей, які зосереджують свою увагу на суто технічному озброєнні процесу дистанційного навчання (В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко) [4]. Значно менше уваги в сучасних дослідженнях приділяється особливостям педагогічного процесу в системі дистанційної освіти та визначенням чітких дефініцій та функцій діяльності педагогів у сфері вищої освіти, тому актуальним є питання визначення місця і ролі тьютора у процесі навчання. Автор поставив за мету провести аналіз поняття «тьютор», визначити роль, місце та функції тьютора у процесі навчання.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: по-перше, проаналізувати досвід включення тьюторської діяльності до різних історичних контекстів університетської освіти, по-друге, розкрити зміст поняття «тьютор», по-третє, порівняти та визначити відмінні риси в діяльності викладача та тьютора у системі вищої освіти, по-четверте, визначити специфіку діяльності тьютора у процесі дистанційного навчання.

Звертаючись до історії тьюторства, зазначимо, що цей суспільний інститут поступово формувався на Заході протягом декількох століть, починаючи з XIV–XV ст. Найбільш повно функціонувало тьюторство в Оксфордському та Кембриджському університетах Англії, що були місцем підготовки еліти, яка в

майбутньому в обраній діяльності представляла власним прикладом життєвість досягнень людської культури. Тьюторство вважалося неофіційною формою передання знань, а тьютор відповідав за підготовку кожного студента.

Тільки на початку XIX ст. з'явилися вільні кафедри, що дозволило студенту самостійно обирати курси та професора, який буде їх викладати. Між тьюторами розпочалося суперництво: кожний намагався якнайкраще підготувати підлеглого до здачі іспитів. Без допомоги тьютора скласти іспит на ступінь бакалавра було практично неможливо. Протягом навчального року тьютор зі студентом займалися індивідуально. Сам же тьютор повинен був добре володіти матеріалом цілого університетського курсу, оскільки в його обов'язки входила підготовка студента до всіх іспитів.

Аналізуючи досвід включення тьюторської діяльності до різних історичних контекстів університетської освіти, необхідно зазначити, що в університетах середньовіччя тьютор виконував функції наставника щодо менш досвідчених студентів. У даніх університетах, які орієнтувалися на наукову, а не на теологічну картину світу, тьютор був асистентом і його функції були звужені до локально-методичних. Сучасні університети нового типу, які визначаються як проєктно-дослідні, як головну цінність освіти виділяють вміння ефективно працювати та управляти постійно змінним майбутнім. Тут знову стає необхідною тьюторська діяльність, де тьютор починає виступати як розробник освітніх проєктів чи як консультант у сфері освітніх послуг, поєднуючи функції наставника, асистента та розробника проєктів.

Аналізуючи світовий досвід (Майкл Г. Мур, Грег Крислі, Р. Г. Вільямс), можна зробити висновок, що поняття «тьютор» в західній педагогіці частіше використовується у системі дистанційної освіти дорослих, де головним завданням тьютора є формування у студента мотивації до навчання. Об'єктивне вирішення даної проблеми полягає у безпосередньому впливі викладача на студента. Таким чином, у закордонній педагогіці тьюторство – це виконання викладачем функції супроводження, координації процесу самоосвіти студентів, яка відіграє важливу роль для отримання університетських знань. Тьютор визначає і радить студенту, які лекції й практичні заняття краще всього відвідувати, як скласти свій індивідуальний план навчальної роботи і підготуватися до успішного складання іспитів, тому що лекційна система – це лише доповнення до системи тьюторського супроводження в процесі освіти [5].

На думку Ю. А. Деражне, «тьютор у системі відкритого навчання є важливим системоутворюючим компонентом, вико-

нуючи функції викладача, консультанта, методиста, наставника» [6, с. 5].

Спираючись на сучасні вітчизняні дослідження у сфері педагогічної діяльності тьютора, відзначимо, що в останні роки з'явилися роботи, в яких досліджується питання розширення спектра ролей викладача вищої школи. Так, у роботах Ю. І. Турчанинової, В. І. Слободчикова, Ю. К. Громико, П. Г. Щедровицького, Т. М. Ковальнової роль тьютора визнано значною та невід'ємною функцією викладача [4].

На сьогодні існує декілька підходів до визначення поняття «тьютор». Згідно з підходами Т. М. Ковальнової, Н. В. Рибалкіної, П. Г. Щедровицького, Т. І. Койчевої, тьютор – це помічник викладача, посередник між лектором (професором) та студентом, який виконує скоріше не педагогічну, а організаторську функцію. У працях Н. В. Борисової, Є. А. Гаврилової, Є. С. Комракова, А. М. Орел, А. Г. Теслинова, А. Г. Чернявської, С. А. Щеннікова тьютор розуміється як спеціаліст у галузі організації освіти та самоосвіти, який підтримує студентів у процесі самоосвіти та розвитку власної компетентності [4; 5; 7; 8].

А. В. Бендова дає наступне визначення поняттю: тьютор – це особливого типу викладач, який виконує функції консультанта, наставника та організатора самостійної діяльності студентів по засвоєнню змісту курсу та особисто-професійного розвитку та саморозвитку [9].

С. І. Змєєв вважає, що тьютор – це наставник, член контингента, що навчає дорослих людей, він постійно допомагає у вирішенні питань організації навчання [10].

У російському словнику «Термінологія у системі додаткової професійної освіти» значення терміна «тьютор» визначається так: тьютор (в перекладі з англ. – викладач-консультант) – особа, що полегшує процес навчання, роль якої – бути знаючим партнером своїх слухачів [11, с. 3, 74].

У монографії С. А. Щеннікова поняття «тьютор» визначається як викладач-консультант – «спеціаліст у галузі організації навчання і самоосвіти. На тьютора покладено відповідальність за ведення цілісного освітнього модуля, організацію групової та індивідуальної роботи зі студентами. До задач тьютора входять методична підготовка і проведення групових занять-практикумів (тьюторіалів); допомога у виконанні атестаційних робіт, їх перевірка і оцінка; консультації та інші форми психологічної та педагогічної підтримки студентів; індивідуальна допомога студентам у вирішенні академічних чи особистих проблем, що пов'язані з навчанням; професійна орієнтація та консультування з питань кар'єри. Актуальні ролі тьютора – дидактичні, організаційні, маркетингові, консультаційні, лідерські» [7, с. 4, 488]

Таким чином, аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дозволяє дійти висновку, що на сьогодні здебільшого вчені використовують поняття «тьютор» для визначення нової фігури викладача у системі вищої освіти. Змістовно даний термін єдиним у собі елементом з різних галузей діяльності: викладання, консалтинг, тренінги, наставництво. Уявлення різних авторів про призначення і зміст діяльності тьютора мають як спільні риси, так і відмінності, що обумовлено різницею в історичній та організаційно-педагогічній діяльності тьютора.

Продовжуючи аналіз понять «викладач» та «тьютор», відзначимо, що нам ближчим є наступний підхід. Викладач – це той, хто знає, чому, як і навіщо вчити. А от тьютор – це той же учень, але який знає, чому і як вчитися. І частинка «ся» в цьому контексті змінює все.

Ця точка зору підтримується в працях Н. В. Рибалкіної, де поняття «тьютор» визначається наступним чином: «тьютор – не той, хто вмє навчати як вчитися – він вмє навчитися і передає свій досвід самоосвіти тому, хто теж перебуває в процесі самоосвіти» [8].

Таким чином, тьютор – не той, хто передає знання, нехай навіть отриманні в процесі самоосвіти, а той, хто передає досвід навчання.

Тьютор – це особа, яка супроводжує, підтримує процес самоосвіти, індивідуальний освітній пошук, яка здійснює підтримку розробки та реалізації індивідуальних освітніх проектів і програм. Простою мовою тьютор – це наставник. Тьюторство – це окрема культура, яка формувалась в історії паралельно культурі викладання і навчання. Культурі тьюторства на сьогодні майже дев'ятсот років. Сьогодні масовий характер тьюторство набуває в дистанційній формі навчання, хоча в ній дуже відрізняється від своїх стаціонарних форм [12].

Тьютор і викладач – поняття не взаємозамінні. По-перше, тому, що викладач навчає правилам та законам, знає відповіді на питання і знає, як правильно до них підвести. А у тьютора інші цілі й завдання, інший стиль та привід для спілкування зі студентами [4].

Порівняймо діяльність викладача та тьютора:

1. Викладач бере участь у процесі навчання, а тьютор – у процесі самоосвіти.
2. Викладач управляє процесом навчання, а тьютор супроводжує, підтримує цей процес.
3. В ідеалі викладач відповідає за передачу знань, а тьютор бере участь у формуванні індивідуальної відповідальності за знання.

4. Викладач у своїй діяльності спирається на методики навчання, а тьютор – на рефлексії досвіду самоосвіти.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу відмінних ознак діяльності викладача та тьютора можна зробити наступний висновок: викладач управляє процесом навчання, здебільшого виступає транслятором знань, в умовах обмеженого доступу до певного кола літератури викладач виступає своєрідним джерелом інформації. Основними ж завданнями тьютора є навчити студентів орієнтуватися в інформаційних полях культури, сформувані потяг до самостійного пошуку відповідей на питання, вирішення поставленої проблеми і виходу з конкретних пізнавальних ситуацій.

Що ж стосується функцій тьютора у дистанційному навчанні, то відзначимо, що тут він відповідає за проведення занять зі студентами. Тьютор володіє знаннями в галузі інформаційних технологій, враховує специфіку дистанційної форми навчання, психологічні особливості взаємодії з тими, хто навчається, у процесі дистанційного навчання. Особливості дистанційної освіти висувують передусім такі функції тьютора, як: функцію консультанта, що виявляється в інформуванні, порадах слухачів, інформаційній підтримці навчання; функцію менеджера, яка реалізується в керівництві та мотивації слухачів, консультацій та комунікаціях зі слухачами; функцію фасилітатора, що відтворюється в налагодженні та підтримці інформаційних зв'язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи дистанційної освіти, в урегулюванні різних проблем, розв'язанні конфліктів, адаптації слухачів до нової форми навчання.

Список літератури: 1. Про Національну програму інформатизації : закон України від 4 лют. 1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181. 2. Про вищу освіту : закон України від 17 січ. 2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. 3. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В. М. Кухаренка. – [3-є вид.]. – Х. : НТУ «ХПІ» ; Торсінг, 2002. – 320 с. 4. Ковальова Т. М. Введение в тьюторство [Електронний ресурс] / Ковалева Т. М. – Режим доступу: <http://www.mioo.ru/> 5. Койчева Т. І. Особливості підготовки майбутніх учителів-гуманитаріїв до виконання функцій тьютора в дистанційній освіті / Т. І. Койчева // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. праць / ПДУ ім. К. Д. Ушинського. – О., 2003. – Вип. 5–6. – С. 58–64. 6. Деражне Ю. Л. Тьютор в открытом обучении : учеб.-метод. пособие / Деражне Ю. Л. – М. : Изд-во Департамента федеральной государственной службы занятости населения Московской области, 1998. – 58 с. 7. Щенников С. А. Открытое дистанционное образование : учеб. пособ. / Щенников С. А. – М. : Наука, 2002. – 527 с. 8. Рыбалкина Н. В. Идея тьюторства – идея педагогического поиска // Тьюторство: идея и идеология : учеб. пособие / Н. В. Рыбалкина – Томск, 1996. – С. 15–30. 9. Бендова Л. В. Система подготовки тьюторов – этапы развития карьеры // Качество дистанционного образования (концепции, проблемы,

решения) : материалы междунар. науч.-практ. конф. 10 дек. 2004 р. – М. : МГИУ, 2004. – С. 43–44. **10.** Змеев С. И. Основы андрагогики : учеб. пособие для вузов / Змеев С. И. – М. : Флинта ; Наука, 1999. – 152 с. **11.** Терминология в системе дополнительного профессионального образования : словарь / [общ. ред. Х. А. Беков, С. В. Ширококов, И. И. Кирьянов и др.]. – М. : ИПК госслужбы, 2001. – 107 с. **12.** Долгоруков А. М. Практическое руководство для тьютора системы Открытого образования на основе дистанционных технологий : учеб. пособие / А. М. Долгоруков. – М. : ЦИТО, 2002. – 163 с.

Надійшла до редколегії 05.09.2009

УДК 351.785

І. В. Власенко, Д. Г. Чернобай

ПІДВИЩЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Розглянуто боєздатність працівників міліції. Експериментально відпрацьовано способи підвищення цієї здатності, особливо в екстремальних ситуаціях.

Исследована боеспособность работников милиции. Экспериментально отработаны способы повышения этой способности, особенно в экстремальных ситуациях.

Battle ability of police officers is researched. The methods of increasing this ability especially in extreme situations are experimentally practiced.

Особовий склад підрозділів правоохоронних органів дуже часто наражається на серйозну небезпеку, нести службу в екстремальних умовах доводиться понад 50 % службового часу. При цьому працівник правоохоронних органів піддається дуже сильному зовнішньому і внутрішньому впливу. Зовнішні екстремальні фактори своєю значущістю, тривалістю та інтенсивністю швидко знижують боєготовність працівника міліції. Не менш значущий і внутрішній вплив. Найсильніший вплив здійснює інстинкт самозбереження, який змушує міліціонера уникати небезпеки, не рухатися, не виконувати небезпечний наказ, а службовий обов'язок, навпаки, змушує його нехтувати власною безпекою і виконувати поставлене завдання. Внутрішні суперечності дуже швидко виснажують працівника міліції, його працездатність різко знижується, що робить дуже важким виконання поставленого завдання як самим працівником, так і підрозділом в цілому. Також не слід ігнорувати проблеми особистого характеру. Тому підвищення готовності кожного міліціонера до виконання поставленого завдання є одним із важливих завдань щодо забезпечення ефективної роботи підрозділів ОВС.

Боєготовність міліціонера складається з таких елементів: професійний рівень, фізичні та психологічні здібності, впевне-

© Власенко І. В.,